

ISSN 2224-5294

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ

Х А Б А Р Л А Р Ы

ИЗВЕСТИЯ

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ ГУМАНИТАРЛЫҚ
ҒЫЛЫМДАР СЕРИЯСЫ

СЕРИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ
И ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

1 (299)

ҚАҢТАР – АҚПАН 2015 ж.
ЯНВАРЬ – ФЕВРАЛЬ 2015 г.
JANUARY – FEBRUARY 2015

1962 ЖЫЛДЫҢ ҚАҢТАР АЙЫНАН ШЫҒА БАСТАҒАН
ИЗДАЕТСЯ С ЯНВАРЯ 1962 ГОДА
PUBLISHED SINCE JANUARY 1962

ЖЫЛЫНА 6 РЕТ ШЫҒАДЫ
ВЫХОДИТ 6 РАЗ В ГОД
PUBLISHED 6 TIMES A YEAR

АЛМАТЫ, ҚР ҰҒА
АЛМАТЫ, НАН РК
ALMATY, NAS RK

Б а с р е д а к т о р

ҚР ҰҒА академигі

Пралиев С. Ж.

Р е д а к ц и я а л қ а с ы:

эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Баймұратов У.Б.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Байпақов К.М.**; филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Есім Г.Е.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қирабаев С.С.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Қошанов А.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нәрибаев К.Н.** (бас редактордың орынбасары); филос. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Нысанбаев А.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сабикенов С.Н.**; заң ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сулейменов М.К.**; эк. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА академигі **Сатубалдин С.С.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбжанов Х.М.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Әбусейтова М.Х.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Байтанаев Б.А.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Жақып Б.А.**; фил. ғ. докторы, проф., чл.-корр. НАН РК **Қалижанов У.К.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қамзабекұлы Д.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қожамжарова Д.П.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Қойгелдиев М.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Құрманбайұлы Ш.**; тарих ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Таймағанбетов Ж.К.**; социол. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА корр. мүшесі **Шәукенова З.К.**; фил. ғ. докторы, проф., ҚР ҰҒА құрметті мүшесі **Дербісәлі А.**

Р е д а к ц и я к ең е с і:

Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Белостечник Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА академигі **Велиханлы Н.** (Азербайджан); Тәжікстан ҰҒА академигі **Назаров Т.Н.** (Тәжікстан); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Рошка А.** (Молдова); Молдова Республикасының ҰҒА академигі **Руснак Г.** (Молдова); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Мұрадов Ш.** (Әзірбайжан); Әзірбайжан ҰҒА корр. мүшесі **Сафарова З.** (Әзірбайжан); э. ғ. д., проф. **Василенко В.Н.** (Украина); заң ғ. докт., проф. **Устименко В.А.** (Украина)

Главный редактор

академик НАН РК
С. Ж. Пралиев

Редакционная коллегия:

докт. экон. н., проф., академик НАН РК **У.Б. Баймуратов**; докт. ист. н., проф., академик НАН РК **К.М. Байпаков**; докт. филос. н., проф., академик НАН РК **Г.Е. Есим**; докт. фил. н., проф., академик НАН РК **С.С. Кирабаев**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **А.К. Кошанов**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **К.Н. Нармбаев** (заместитель главного редактора); докт. филос. н., проф., академик НАН РК **А.Н. Нысанбаев**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **С.Н. Сабиков**; докт. экон. н., проф., академик НАН РК **С.С. Сатубалдин**; докт. юр. н., проф., академик НАН РК **М.К. Сулейменов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Х.М. Абжанов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **М.Х. Абусейтова**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Байтанаев**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Б.А. Жакып**; докт. фиол. н., проф., чл.-корр. НАН РК **У.К. Калижанов**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Д. Камзабекулы**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Д.П. Кожамжарова**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **М.К. Койгельдиев**; докт. фил. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ш. Курманбайулы**; докт. ист. н., проф., чл.-корр. НАН РК **Ж.К. Таймаганбетов**; докт. социол. н., проф., чл.-корр. НАН РК **З.К. Шаукенова**; д. фил. н., проф., Почетный член НАН РК **А. Дербисали**

Редакционный совет

академик НАН Республики Молдова **Г. Белостечник** (Молдова); академик НАН Азербайджанской Республики **Н. Велиханлы** (Азербайджан); академик НАН Республики Таджикистан **Т.Н. Назаров** (Таджикистан); академик НАН Республики Молдова **А. Рошка** (Молдова); академик НАН Республики Молдова **Г. Руснак** (Молдова); чл.-корр. НАН Азербайджанской Республики **Ш. Мурадов** (Азербайджан), член-корр. НАН Азербайджанской Республики **З.Сафарова** (Азербайджан); д. э. н., проф. **В.Н. Василенко** (Украина); д.ю.н., проф. **В.А. Устименко** (Украина)

Известия Национальной академии наук Республики Казахстан. Серия общественных и гуманитарных наук. ISSN 2224-5294

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы)

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан № 10894-Ж, выданное 30.04.2010 г.

Периодичность 6 раз в год

Тираж: 2000 экземпляров

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, 220, тел. 272-13-19, 272-13-18,
www:nauka-nanrk.kz / social-human.kz

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2015 г.

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75

Editor in chief

S.Zh. Praliyev,
academician of NAS RK

Editorial board:

U.B. Baymuratov, dr. econ. sc, prof., academician of NAS RK; **K.M. Baipakov**, dr. hist. sc., prof., academician of NAS RK; **G.Ye. Esim**, dr. philos. sc., prof., academician of NAS RK; **S.S. Kirabayev**, dr. phil. sc., prof., academician of NAS RK; **A.K. Koshanov**, dr. econ. sc, prof., academician of NAS RK; **K.N. Naribayev**, dr. econ. sc., prof., academician of NAS RK (deputy editor-in-chief); **A.N. Nysanbayev**, dr. philos. sc., prof., academician of NAS RK; **S.N. Sabikenov**, dr. jur. sc., prof., academician of NAS RK; **M.K. Suleimenov**, dr. jur. sc., prof., academician of NAS RK; **S.S. Satubaldin**, dr. econ. sc., prof., academician of NAS RK; **Kh.M. Abzhanov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.Kh. Abusseitov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.A. Baitanayev**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **B.A. Zhakyp**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **U.K. Kalizhanov**, dr. phil. sc., prof., corr. member of NAS RK; **D. Kamzabekuly**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **D.P. Kozhamzharova**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **M.K. Koigeldiev**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Sh. Kurmanbaiuly**, dr. phil. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Zh.K. Taymaganbetov**, dr. hist. sc., prof., corr. member of NAS RK; **Z.K. Shaukenova**, dr. soc. sc., prof., corr. member of NAS RK; **A. Derbisali**, dr. phil. sc., prof., honorary member of NAS RK

Editorial staff:

G. Belostechnik, NAS Moldova academician (Moldova); **N. Velichanly**, NAS Azerbaijan academician (Azerbaijan); **T.N. Nazarov**, NAS Tajikistan academician (Tajikistan); **A. Roshka**, NAS Moldova academician (Moldova); **G. Rusnak**, NAS Moldova academician (Moldova); **Sh. Muradov**, NAS Azerbaijan corr.member (Azerbaijan); **Z. Safarova**, NAS Azerbaijan corr.member (Azerbaijan); **V.N. Vasilenko**, dr. econ. sc., prof. (Ukraine); **V.A. Ustimenko**, dr. jurid. sc., prof. (Ukraine)

News of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan. Series of Social and Humanities.
ISSN 2224-5294

Owner: RPA "National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan" (Almaty)

The certificate of registration of a periodic printed publication in the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information of the Republic of Kazakhstan N **10894-Ж**, issued 30.04.2010

Periodicity: 6 times a year

Circulation: 2000 copies

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 219, 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19, 272-13-18,

[www:nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz) / social-human.kz

---

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2015

Address of printing house: ST "Aruna", 75, Muratbayev str, Almaty

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 1, Number 299 (2015), 279 – 285

**METHODICAL BASES OF THE ASSESSMENT
OF INNOVATIVE POTENTIAL****A. T. Kokenova, G. S. Agmasova**

International humanitarian and technical university, Shymkent, Kazakhstan

Key words: innovative potential, scientific and technical potential, innovative activity in agrarian production, efficiency of an assessment of potential.

Abstract. In the article world experience of application of indicators of a complex and system assessment of innovative potential, an analysis algorithm of a condition of scientific and technical potential are considered. Monitoring of development of innovative potential, internal factors of efficiency of innovative activity of agrarian production are investigated.

ӘОЖ 338:005(574)

**ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТТІ
БАҒАЛАУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ****A. T. Көкенова, Г. С. Агмасова**

Халықаралық гуманитарлық-техникалық университет, Шымкент, Қазақстан

Тірек сөздер: инновациялық әлеует, ғылыми-техникалық әлеует, аграрлық өндірістегі инновациялық қызмет, әлеуетті бағалау тиімділігі.

Аннотация. Мақалада инновациялық әлеуетті кешенді және жүйелік бағалау көрсеткіштерін қолдандың әлемдік тәжірибесі, ғылыми-техникалық әлеует жағдайын талдау алгоритмі қарастырылған. Аграрлық өндірістегі инновациялық қызметтің тиімділігінің ішкі факторлары зерттелген.

Инновациялық әлеуетті кешенді және жүйелік бағалаудың негізгі мақсаты жекелеген кәсіпорын деңгейінде, сондай-ақ ұлттық экономика деңгейінде инновациялық белсенділікті ынталандыру бойынша нақты ұсыныстар жасау болып табылады.

Қазіргі заманғы әлемдік тәжірибеде адам капиталын, білім, ғылыми-техникалық прогресті өлшейтін көрсеткіштерді бағалаудан бастап қор нарығының жекелеген көрсеткіштерімен аяқтай отырып, инновациялық қызметтің даму деңгейін бағалайтын әртүрлі көрсеткіштердің едәуір саны бар. Елдің инновациялық әлеует деңгейін көрсететін әртүрлі халықаралық ұйымдардың өз көрсеткіштер жүйесі бар. Мысал ретінде келесі көрсеткіштер жүйесін келтіруге болады:

1. Елдің бәсекелік қабілеттілік деңгейін бағалаудың интегралды көрсеткіштерінің құраушысы ретінде ғылыми-техникалық әлеует индексі (Халықаралық экономикалық форум). Халықаралық экономикалық форум сарапшыларының әдістемесіне сәйкес тең дәрежеде орта және ұзақ мерзімді болашақта тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу мүмкіндігі көрсеткіштердің үш категориясына тәуелді: макроэкономикалық орта, мемлекеттік институттар және технология. Ұзақ мерзімді кезеңде экономиканың өсуі ҒТП-сіз мүмкін емес. «Новатор» елдер үшін (АҚШ, Жапония, Корея, Канада, Сингапур және т.б.) бәсекелік қабілеттіліктің өсу индексін есептегенде инновациялық құраушы көрсеткіштердің үлесі ? құрайды, ал қалғандары үшін бар жоғы 1/3. Ғылыми техникалық

әлеует индексі 1 млн. тұрғынға шаққандағы патенттер саны; технологиялық даму деңгейі бойынша елдердің позициясы, жергілікті фирмалардың инновациялық қызметіне шетелдік инвестициялардың үлесі, 10000 адамға шаққандағы интернет қолданушылардың саны сияқты мәліметтердің негізінде есептеледі.

Бүкіләлемдік экономикалық форум зерттеулеріне сәйкес бәсекелік қабілеттіліктің өсу көрсеткіші бойынша қарастырылған 104 елдің ішінде Ресей екі жыл ағымында (2003-2004) 70 орында тұр (2002-65). 2004-2005 жылы біздің еліміз ғылыми-техникалық әлеует индексінің көрсеткіші бойынша 67 орынды алды [1].

2. Европалық қауымдастық комиссиясының Европалық одақ елдерінде инновациялық қызметтің дамуын бағалауды салыстырмалы талдау, сондай-ақ оларды АҚШ пен Жапонияның көрсеткіштерімен салыстыру үшін қолданатын инновациялық қызметті бағалаудың көрсеткіштер жүйесі. Европалық қауымдастық комиссиясының кәсіпкерлік бойынша Директоратымен ұсынылған инновациялық көрсеткіштер жүйесі төрт топқа біріктірілген 16 индикатордан тұрады:[2].

- 1) Адам ресурстары;
- 2) Жаңа білім генерациясы;
- 3) Білімді қолдану және трансферті;
- 4) Инновацияны қаржыландыру, инновациялық қызмет нәтижелері.

Ұсынылған әдістеме бойынша инновациялық қызметті бағалау әртүрлі елдердің табыстарын салыстыруға және жекелеген ұйымдар мен мемлекеттер тарапынан қосымша күш жігерді талап ететін салаларды анықтауға мүмкіндік береді. Бұған қоса ұсынылған параметрлер адам капиталына инвестиция, білім беру жүйесінің мүмкіндігі мен сапасы, жаңа қондырғыларды сатып алу (жаңа технология) және т.б. сияқты көрсеткіштерді қамтымайды.

3. Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымымен (ОЭСР) жыл сайын жарияланатын дамыған және дамушы елдер бойынша инновациялық экономиканың даму деңгейі мен қарқынын сипаттайтын көрсеткіштер. ОЭСР-дің индикаторлар жүйесінде келесі көрсеткіштер ұсынылған:[3].

- өңдеуші өнеркәсіп өнімдері мен қызметіндегі экономиканың жоғары технологиялық секторының үлес салмағы;

- инновациялық белсенділік;

- ЖОО, ҒЗТКЖ, сондай-ақ бағдарламалық қамтамасыз етуге шығындарды қосқанда білім секторына (қоғамдық және жеке) инвестиция көлемі;

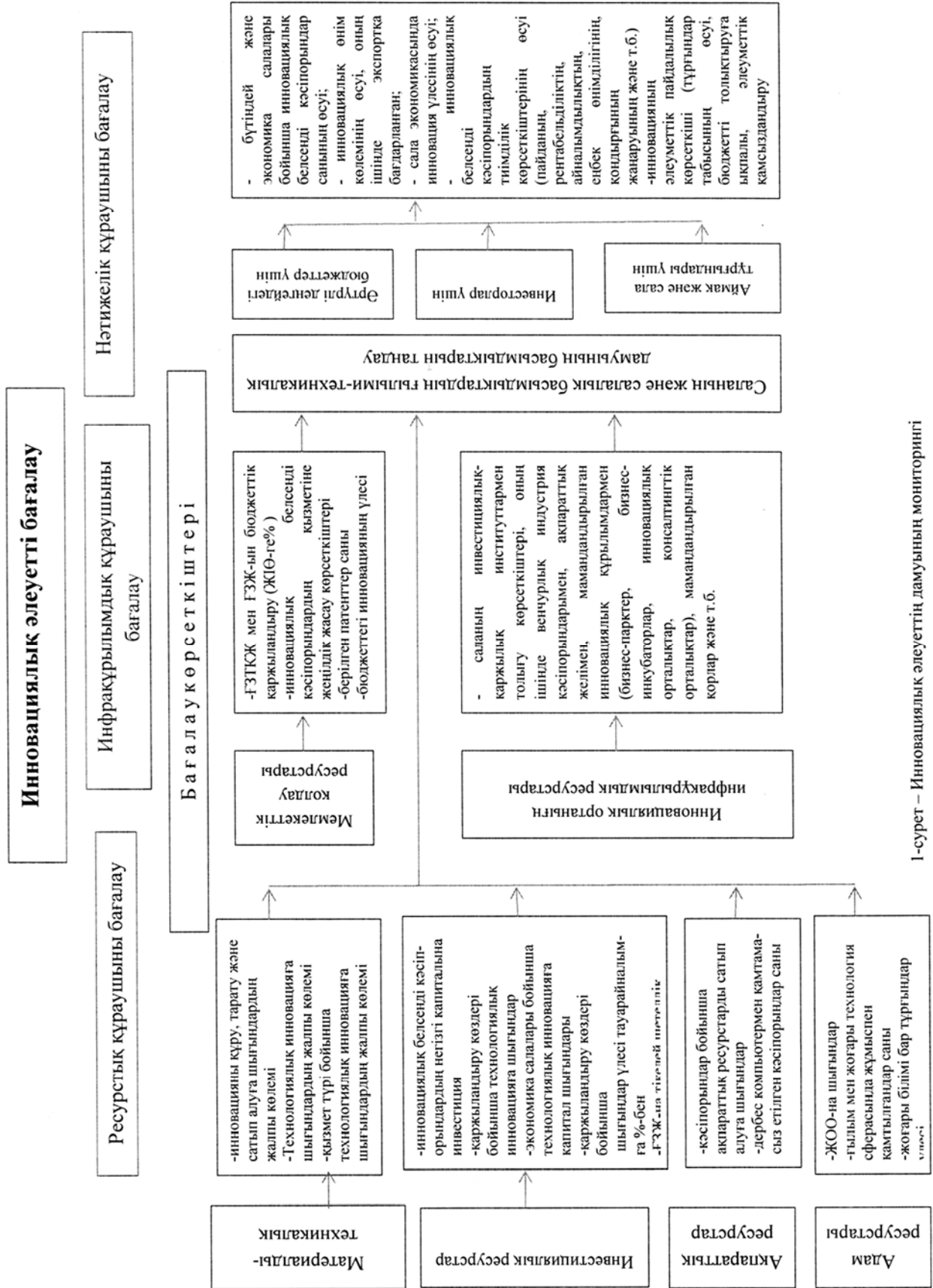
- ақпараттық және байланыс қондырғыларын, бағдарламалық өнімдер мен қызметтер жасау және шығару;

- ғылым мен жоғарғы технология сферасындағы жұмыспен қамтылғандардың саны.

Ұсынылған көрсеткіштер жүйесі дамыған елдердің инновациялық әлеуетін бағалауға бағытталған. Осыған байланысты олар дамушы нарықтар үшін тән бірқатар факторларды ескермейді. Бұл жағдайда дәстүрлі көрсеткіштерден басқа елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына ықпал етуші инновациялық процестің нәтижелілігін бағалайтын бірқатар индикаторларды есептеген жөн. Мысалы, сала экономикасындағы инновациялық қызмет үлесі, инновацияның әлеуметтік-экономикалық пайдалылық көрсеткіші, ел бюджетіндегі инновацияның үлесі және т.б. Алайда отандық тәжірибеде мұндай көрсеткіштерді есептеу және талдау сәйкес ақпараттың жеткіліксіздігінен (әсіресе аймақтық және салалық деңгейде), сондай-ақ инновациялық әлеуетті негізгі құраушылардың шеңберінде оларды есептеу әдістемесінің жоқтығынан шектеулі. Сонымен қатар инновациялық әлеуетті бағалайтын көрсеткіштердің ғылыми негізделген қажетті және жеткілікті саны мен құрамы жоқ. Жаһандық инновациялық қоғамды қалыптастыру жағдайында аталған мәселелерге ерекше көңіл бөлу қажеттілігі туындайды.

Осылайша, инновациялық әлеуетті кешенді бағалау, біріншіден, негізделген және ғылыми анықталған көрсеткіштер жүйесінің болуын, екіншіден статистикалық базаның болуын көздейді. Үшіншіден, жекелеген аймақтар мен салалардың көрсеткіштері елдің жиынтық әлеуетін бағалау үшін қолданыла алады.

Инновациялық әлеуетті бағалаудың әдістемелік негіздері оның мәнінен келіп шығады. Инновациялық әлеуеттің негізгі құраушыларын есепке ала отырып және бастапқы ақпараттық базаның негізінде инновациялық әлеуетті бағалау келесі көрсеткіштер бойынша жүзеге асырылады (1-сурет).

1-сурет – Иновациялық әлеуеттің дамуының мониторингі

Инновациялық процестің барлық кезеңдері үшін бірыңғай көрсеткіштердің болуы мүмкін емес, демек, барлық формалар үшін ондағы бірдей мемлекеттік қатысудың болуы да мүмкін емес. Осылайша, инновациялық процестердің адекваттылығы үшін инновация статистикасын жүргізу қажет [4]. Оның бағыттарының бірі инновациялық цикл кезеңдерінің айырмашылығын белгілейтін, яғни сәйкес индикаторларды қолданумен аралық және соңғы нәтижелерді белгілейтін статистикалық формаларды жасау болуы мүмкін.

Инновация статистикасы инновациялық қызмет пен экономикалық жүйелердің инновациялық әлеуетін бағалаудың сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта отандық теорияда ғылыми-техникалық әлеуетті талдау жүйесін жетілдіру бойынша ұсыныстар бар. Елдің ғылыми-техникалық әлеуеті оның екі негізгі сипаттамаларының бірлігі ретінде талдануы тиіс:

- 1) Ғылыми-техникалық сферамен байланысты ресурстардың жиынтығы ретінде;
- 2) Әсіресе экономика мен бүтіндей қоғамға ықпал ету аспектісінде қызмет етуінің нәтижелілігінің көрінісі ретінде.

Қандай да бір шаруашылық жүйенің инновациялық әлеует негізінде ғылыми-ұдайы өндірістік циклдың әртүрлі стадиясында болатын ғылыми білімнің, инновацияның жиынтығы қолданылмаған техника, технология, кадрлық ресурстардың резервтері, сондай-ақ ұжымның шығармашылық әлеуеті, іске қосылмаған жаңа техника-технологиялық құралдардың қорлары жатыр [5]. Инновациялық немесе ғылыми-технологиялық әлеуеттің жоғарыда аталған негіздері шаруашылық құрылымдардың әртүрлі деңгейлеріне қатысты қолданылады: кәсіпорындар, корпорациялар, аймақтар, салалық, салааралық және халықшаруашылық кешендерге олардың ерекшеліктерін ескере отырып.

Нақты тұғыну құндарының ұдайы өндірісінде қолдану үшін инновацияны дайындау ғылыми-техникалық және инновациялық процестердің барысында жүзеге асырылады, олардың ұзақтығы тәуелді:

- жаңалықтың бастапқы формасына;
- инвестициялық, кадрлық және кәсіпкерлік ресурстарды қосқанда барлық қажетті шарттардың болуына;
- әрекет етуші инновациялық менеджменттің толықтығына.

Уақыт факторы тек ғана білім трансформациясының ұзақтығын анықтамайды, сондай-ақ әртүрлі тактикалық және стратегиялық мақсаттарға тәуелді ғылыми-техникалық әлеуетті әртүрлі бағалауды шарттайды. Осыған байланысты жалпы ғылыми-техникалық әлеуетті тактикалық және стратегиялық блоктарға бөлу мақсатты.

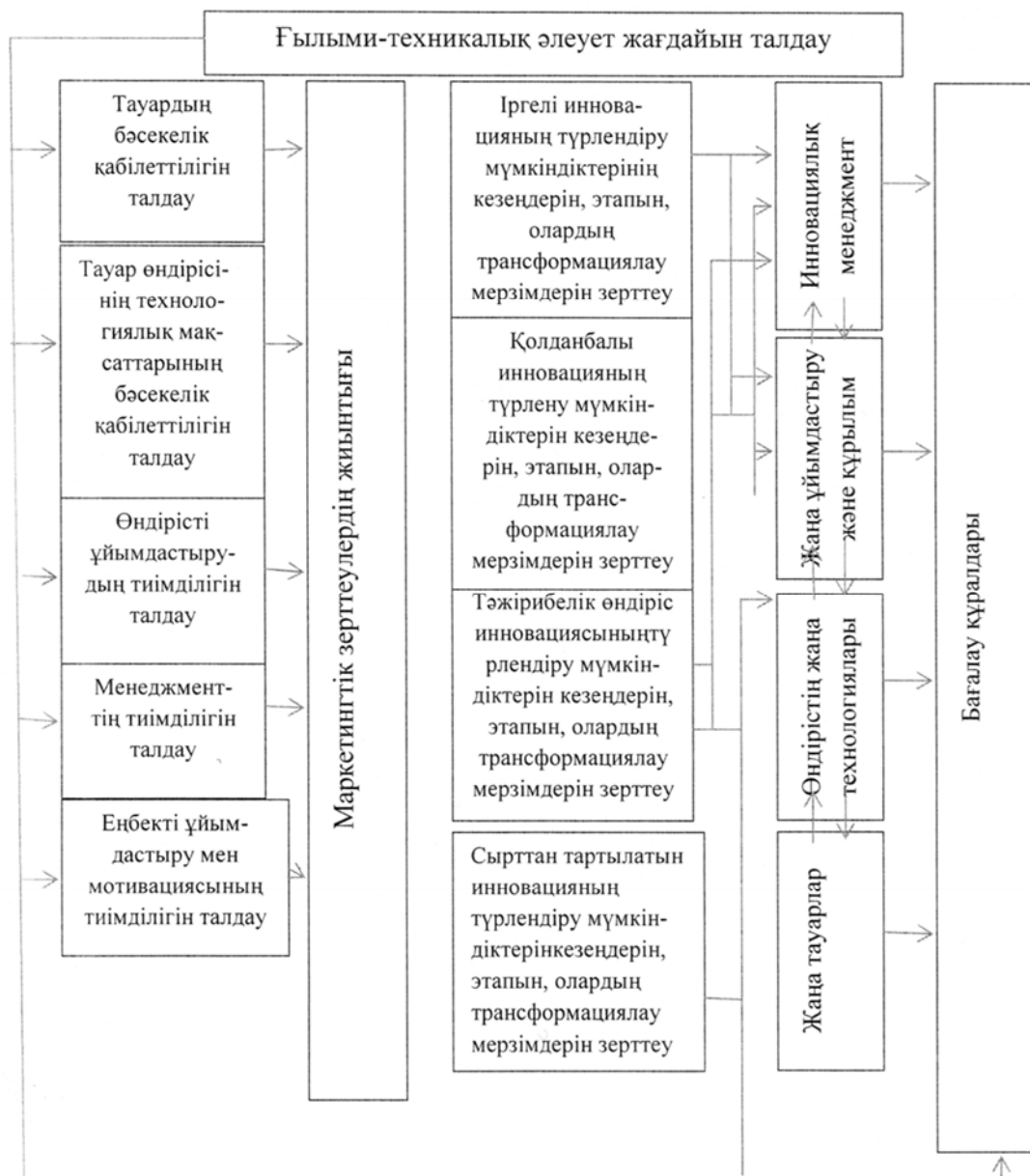
Тактикалық әлеуетті шаруашылық жүйе жағдайында бір жылдан бес жылға дейін қолдануға болатын инновация құрайды. Стратегиялық әлеует қолданылуы өндіріс пен өнімді жаңартуда бес жылдық кезең шеңберінен тыс инновацияның қайта түрленуші мүмкіндіктерімен шартталған. Жалпы ғылыми-техникалық әлеует жай ғана қосынды емес, тактикалық және стратегиялық әлеуеттердің бірлігінен тұрады, бұл кезде соңғысы біріншінің қолданылуына тәуелді.

Шаруашылық жүйенің ғылыми-технологиялық жаңалықтарының жиынтығы бұл үшін қажетті капиталға ие бола отырып, жоғарғы тәртіптегі жүйеде ҒТП-тің жетістіктерімен толықтырылуы мүмкін. Бұл жағдайларда шаруашылық құрылымдардың жүйеден тыс жаңалықтармен толыққан ғылыми-технологиялық әлеуеті бай болатыны сөзсіз, онда уақыт пен кеңістікте барлық блоктар елеулі өзгере алады. Сондықтан шаруашылық құрылымдардың ғылыми-технологиялық әлеуетін ішкі жүйелік және жүйеаралық бөліктерге бөлу қажет.

Ғылыми-технологиялық әлеуеттің өз құрылымы бар, оның басты кілті еңбек, өнім және шаруашылық жүйелердің өндірістік аппаратын қайта құруда инновациялық құру мен қолданудың ғылыми-ұдайы өндірістік циклі атқарады. Ұдайы өндірістік тәсіл ғылыми-технологиялық әлеуетті өзара байланысты блоктардың жиынтығы түрінде көрсетуге мүмкіндік береді. Олардың әрқайсысы өзіне инновацияға өту мүмкіндігінің бірдей шамасымен сипатталатын жаңалықтарды біріктіреді. Шаруашылық жүйенің ғылыми-технологиялық әлеуетін талдаудың алгоритмін іс-әрекеттердің келесі кезектілігі түрінде көрсетуге болады (2-сурет).

Тауарлар мен қызметтер, олардың өндіріс технологиясының бәсекелік қабілеттілігін, өндірісті ұйымдастыру, құрылымы және мотивациясы, менеджмент тиімділігін талдау негізінде; маркетингтік зерттеулердің жиынтығы арқылы; еңбек пен өндірісті ұйымдастыру, тауарлар мен технологияға қатысты жүйенің ішінде және одан тыс әртүрлі сипаттағы инновацияның түрленуші мүмкіндіктерін зерттеу негізінде әлеуеттің сандық және сапалық сипаттамалары бағаланады.

2-сурет – Ғылыми-техникалық әлеует жағдайын талдау алгоритмі

Шаруашылық жүйенің ғылыми-технологиялық әлеуетін бағалау өндірістік аппарат пен тауарлардың сапалық сипаттамалары, сондай-ақ қорытынды шаруашылық қызметтің сандық әлеуметтік-экономикалық, экологиялық көрсеткіштері бойынша жүзеге асырылады.

Әлеуетті пайдаланудың тиімділігі жалпылама қазіргі уақытта жиынтық әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштердің әрқайсысынан қол жеткізілген нәтиженің ғылыми-техникалық әлеуеттің максималды пайдалану жағдайындағы мүмкін болатын нәтижеге қатынасы ретінде бағаланады:

$$\mathcal{E}_n = \sum_{n=1}^{n=1} \frac{a_i}{a_{bi}} 100 / n$$

Мұндағы $\mathcal{E}_n$ – шаруашылық жүйенің ғылыми-техникалық әлеуетін пайдалану тиімділігінің қорытынды жалпылама көрсеткіші; a_i – белгілі бір нәтижеге қол жеткізуді сипаттайтын нақты i -ші көрсеткіш; a_{bi} – әлеуетті толық пайдаланғанда мүмкін болатын көрсеткіш; n – көрсеткіштер саны.

Ауыл шаруашылығында инновацияны игеру және одан қайтарым алу факторлар кешеніне тәуелді, ықпал етуі бойынша ішкі және сыртқы, мазмұны бойынша биологиялық, техникo-технологиялық, ұйымдастыру, экологиялық және әлеуметтік-экономикалық болып бөлінеді. Аталған фак-

торлар инновациялық тиімділіктің сәйкес түрлерін қалыптастырады, олар өзара тығыз байланысты және бір-біріне ықпал етеді. Аграрлық өндірісте инновациялық қызметтің тиімділігіне ықпал етуші негізгі сыртқы факторлар мемлекеттік реттеу мен әлемдік шаруашылық байланыстарға интеграция болып табылады [6].

Инновациялық қызметті мемлекеттік реттеу оны дамыту үшін жағдайлар кешенін құрудан тұрады және инновациялық қызметті реттейтін, ішкі нарықта бәсекені қамтамасыз ететін, салалар арасындағы инфляциялық процестер мен бағалық пропорцияларды реттейтін құқықтық және нормативтік актілер кешенін қабылдаудан тұрады.

Әлемдік шаруашылық байланыстарға интеграция аграрлық өндірістің технико-технологиялық параметрлерін әлемдік стандарттарға сәйкестендіру есебінен оның бәсекелік қабілеттілігін құруды бағамдайды. Қазақстанның БСҰ-на кіруі қарсаңында инновациялық қызметтің тиімділігі қысқа мерзімде отандық өнімнің әлемдік нарыққа шығу мүмкіндігін беретін өндірістің бәсекелік қабілеттілігін қалыптастыру қажеттілігі тұрғысынан бағалануы тиіс. Сондықтан, бір жағынан, инновациялық қызмет жаңа сапалы деңгейде ұдайы өндірісті жүзеге асыру мүмкіндігін беретіндей қосымша пайда алып келуі тиіс, екінші жағынан, қысқа мерзімде әлемдік деңгейге сәйкес келетін өндірістің технико-технологиялық параметрлеріне қол жеткізу үшін шығындардың өтелу уақытын азайтуы тиіс.

Аграрлық өндірістегі инновациялық қызметтің тиімділігінің ішкі факторлары кәсіпорындардың әртүрлі ресурс түрлерінің жиынтығынан тұратын кәсіпорындардың меншікті инновациялық әлеуетті дамыту мен пайдалану қабілеттілігімен сипатталады: материалдық, қаржылық, интеллектуалдық, ғылыми-техникалық және т.б. АӨК-гі инновациялық қызметтің тиімділік факторларының мазмұны бір-бірімен тұрақты өзара әрекетте болатын оның жүйелерінің кешенімен байланысты. Ауыл шаруашылығында инновациялық қызмет тиімділігінің биологиялық факторларына өндірісті инновациялық өніммен қамтамасыз етуге және инновациялық қызметтің ықпалымен сапалы түрленуге қабілетті ауыл шаруашылық малдары мен өсімдіктердің қажетті сорттарының болуын жатқызуға болады. Техника-технологиялық факторларға қажетті машиналармен, өндірістің инновациялық технологиялары мен қондырғылармен қамтамасыз етілуі жатады. Ұйымдастыру факторлары өндірісті ұйымдастыру және басқару формаларын жетілдіру, бүкіл инновациялық циклды басқарумен байланысты. Экологиялық факторлар қоршаған табиғи орта және оны қорғау мен жақсартуды қамтамасыз ету қажеттілігінен көрінеді. Әлеуметтік-экономикалық факторлар жұмысшылардың әртүрлі әлеуметтік типтерімен, олардың біліктілігімен, әртүрлі игіліктерге өспелі қажеттіліктерді қанағаттандыру қажеттілігімен анықталатын саладағы еңбек ресурстарының сапасын қамтамасыз етеді. Аталған топтың факторлары биологиялық, техникалық, технологиялық, ұйымдастыру және экологиялық факторларды кешенді пайдалану үшін қолайлы жағдайлар құрады.

Аграрлық өндірістегі инновациялық қызметтің тиімділігі ұдайы өндірістің процестің әртүрлі элементтерін көрсететін көрсеткіштердің өзара күрделі байланысымен ерекшеленеді. Тиімділіктің түрлері алынған нәтиженің сипатына тәуелді техникалық, технологиялық, биологиялық, экономикалық, әлеуметтік және экологиялық болуы мүмкін [7].

Техникалық нәтиже өндірісті механикаландыру және автоматтандыру коэффициентінің артуы түрінде, технологиялық нәтиже жаңа прогрессивті технологиялардың үлес салмағының ұлғаюы мен оларды жетілдірумен сипатталады. Биологиялық тиімділіктің көрінуі генетикалық әлеуеттің ұлғаюы мен дақылдар мен малдардың өнімділік сапасының жақсаруымен сипатталады. Экономикалық тиімділік сату көлемінің өсімімен, инновацияны игеру мерзімдерінің қысқаруымен, ауыл шаруашылық өнімдерінің сапасының жақсаруымен сипатталады. Әлеуметтік тиімділік жұмысшылардың өмір сүру сапасының артуымен, олардың әртүрлі қажеттіліктермен қанағаттану деңгейімен байланысты. Экологиялық тиімділік қоршаған орта жағдайымен, экологиялық таза өндіріс көлемімен өсімімен анықталады. Инновациялық қызметтің тиімділік көрсеткіштері алынған нәтижелердің түрлеріне тәуелді жүйеленеді және әртүрлі шығындармен өлшеуді қарастырады. Инновациялық қызметтің технико-технологиялық тиімділігі егін және мал шаруашылығы өнім өндірісінің өсімі, өнімнің қор және энергосыйымдылығының қысқаруы сияқты көрсеткіштердің көмегімен егіншілік пен мал шаруашылығын жүргізудің ұтымды жүйесіне қол жеткізу деңгейімен анықталады. Мұнда критерий – қолданылған ресурстардың бірлігіне нарық талаптарын қанағаттандыратын максималды өнім өндірісіне қол жеткізу. Инновациялық қызметтің тиімділігін анықтағанда

оның әлеуетін анықтайтын бірден бір көрсеткіш ғылыми тиімділік болып табылады, өйткені ғылымды дамыту – тиімділіктің барлық түрлері үшін тән, оның ажырамас белгісі болып табылатын инновациялық қызметтің барлық бағыттарын қамтитын негізгі принциптердің бірі.

Инновациялық жобаларды таңдау мен бағалау тиімділік көрсеткіштеріне негізделген, олардың есебі нәтиже мен шығындарды сандық және сапалық бағалаудан тұрады. Бұған қоса есептелген тиімділік көрсеткіштері салыстырылуы тиіс, яғни инновациялық қызметтің тиімділігін бағалау критерийлері, мақсатқа қол жеткізу деңгейі болу қажет. Инновациялық қызмет субъектілерінің мақсаты инновациялық процесс қатысушыларының мүдделеріне тәуелді және стратегиялық, тактикалық міндеттердің сипатымен анықталады. Аграрлық секторды инновациялық дамытудың стратегиялық міндеті елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мен ұлғаймалы ұдайы өндіріс процесін жеделдету үшін аграрлық өндірістің бәсекелік қабілеттілік параметрлеріне қол жеткізу болып табылады. Тактикалық міндеттер өндірістің табыстылығын ұлғайту, еңбек өнімділігін арттыру, шығындарды қысқарту, өнім сапасын жақсартудан тұрады. Қойылған міндеттердің шешілуі жеделділікті талап етеді, өйткені отандық өнімдердің жеткіліксіз бәсекелік қабілеттілігі тек ғана азық-түлік емес, сондай-ақ мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне де қауіп төндіреді. Осыған байланысты инновациялық технологияларды ендіру мен игеру мерзімдері, саланың техникалық әлеуетін жаңарту ерекше мәнге ие.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Шевченко И.В. Оценка инновационного потенциала национальной экономики // Финансы и кредит. – 2005. – № 33 (201). – С. 10.
- [2] Научно-технический потенциал России и его использование / Под общ. ред. В. И. Кушлина. – М.: Изд-во Сканрус, 2011.
- [3] Васильева Л.Н. Методы управления инновационной деятельностью: учебное пособие. – М.: КНОРУС, 2005. – 320 с.
- [4] Крылов Э.И. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия: учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 608 с.
- [5] Сорокин А.В. Эффективность функционирования инновационных малых предприятий. – М.: Логос, 2000.
- [6] Аристер Н.И., Нечаев В.И., Бирман В.Ф., Санду И.С., Бершицкий Ю.И., Кравченко Н.П., Михайлушкин П.В., Половинкин П.Д., Прохорова В.В. Организация инновационной деятельности в аграрном производстве: учебник для студентов вузов / Под ред. В. И. Нечаева. – Краснодар: Просвещение-Юг, 2012. – 402 с.
- [7] Михайлушкин П.В., Полтарыхина Г.Б. Модернизация – основа реализации инновационных процессов в АПК: монография. – Краснодар: Просвещение-Юг, 2012. – 213 с.

REFERENCES

- [1] Shevchenko I.V. Otsenk of the innovative potential of national economy. Finance and credit. 2005. N 33(201). P. 10.
- [2] Scientific and technical capacity of Russia and its use. Under a general edition V. I. Kushlina. M.: Izd-in Skanrus, 2011.
- [3] Vasilyeva L.N. Methods of management of innovative activity: manual. M.: KNORUS, 2005. 320 p.
- [4] Krylov E.I. Analysis of efficiency of investment and innovative activity of the enterprise: manual. M.: Finance and statistics, 2003. 608 p.
- [5] Sorokin A.V. Effektivnost of functioning of innovative small enterprises. M.: Logos, 2000.
- [6] Arister N.I., Nechayev V.I., Birman V.F., Sandu I.S., Bershitsky Yu.I., Kravchenko N.P., Mikhaylushkin P.V., Polovinkin P.D., Prokhorova V.V. Organization of innovative activity in agrarian production: uchebny for students of higher education institutions. Under the editorship of V. I. Nechayev. Krasnodar: Education South, 2012. 402 p.
- [7] Mikhaylushkin P.V., Poltarykhina G.B. Modernization – a basis of realization of innovative processes in agrarian and industrial complex: monograph. Krasnodar: Education South, 2012. 213 p.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА

А. Т. Кокенова, Г. С. Агмасова

Международный гуманитарно-технический университет, Шымкент, Казахстан

Ключевые слова: инновационный потенциал, научно-технический потенциал, инновационная деятельность в аграрном производстве, эффективность оценки потенциала.

Аннотация. В статье рассматриваются мировой опыт применения показателей комплексной и системной оценки инновационного потенциала, алгоритм анализа состояния научно-технического потенциала. Исследуются внутренние факторы эффективности инновационной деятельности аграрного производства.

Поступила 27.01.2015г.

МАЗМҰНЫ

ТАРИХТЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

<i>Әбсаттар қажы Дербісәлі. Марокко мен Испаниядағы жәдігерліктеріміз.....</i>	5
<i>Камалов А.К. Советтік Азияға миссия: АҚШ-тың вице-президенті Генри Уоллестін Сібірде, Өзбекістанда және Қазақстанда (1944 ж.).....</i>	17
<i>Кәрімова Р.О. Шығыс Түркістанда маталарды өндіру: дәстүр сабақтастығы.....</i>	22
<i>Сүгірәлинов М.М. Ауғаныстан Хазарейлері.....</i>	28

ШЫҒЫС ДЕРЕКТАНУ

<i>Сағындықова Н.Ж. Ахмед Йүгнеки (Югнеки).....</i>	38
<i>Тохтабаева Ш.Ж. Көне заманның шығармашылық демі.....</i>	47
<i>Батырхан Б.Ш., Тоқтарбекова Л.Н. Фирдаусидің «шаһнама» дастанындағы даналық ойлар.....</i>	56
<i>Ошан Ж. Көне тарихи жәдігерден қалған жалғыз парак.....</i>	60
<i>Қамбарбекова Ф.Ә. «Иншай Тахир Вахид» – Қазақстан және Орталық Азия тарихын зерттеудегі дереккөз ретінде.....</i>	67
<i>Молотова Э.М. Бурхан Киличе ад-дин туралы тарихи шығармалардан ақпарлар.....</i>	76
<i>Каримова З.К. XVIII ғасырдағы қазақ-жоңғар байланыстары Молла Абд әл-Әлімдің «Ислам-наме» дереккөзінде.....</i>	79

ТІЛ БІЛІМІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТАНУ

<i>Молотова Г.М. Уйғыр фольклорына үнді-араб-иран-түрік қарым-қатынасы.....</i>	85
<i>Юсупов Р. XX ғасырдың басындағы Шығыс Түркістандың әдеби жағдайы.....</i>	90
<i>Дюсенов Б.Д. ««Китаб ад-Дурра...» сөздігіндегі адамға қатысты сөздердің этнолингвистикалық сипаты».....</i>	94
<i>Масимова Х.В. Жазба ескерткіштердегі етістіктің Рай және Егіс, Жақ-сан категориялары.....</i>	99
<i>Баратова Ш.Б. Қазіргі қазақ және ұйғыр поэзиясында қара өлең ұйқасы және шалыс ұйқастың даму ерекшеліктері.....</i>	106

ҚАЗІРГІ ШЫҒЫСТАНУ ОЙЫ

<i>Джалилов З.Г. Хариджизм: радикалды исламның генезистік тарих дамуында.....</i>	111
<i>Мансурова А.С. Діни толеранттылық және діни диалог ара шарттар глобалдық нақтылықта.....</i>	117
<i>Байдаров Е.Ұ. Қазақстан қоғамының этноәлеуметтік және этноконфессионалды тұрғысындағы өзбек этникалық тобының орны.....</i>	123
<i>Дүйсен Ф.М. Орталық Азия және Үндістанның туризм мен рекреация саласындағы ынтымақтастығының болашағы: жағдайлары және ресурстары.....</i>	135
<i>Шаймарданова Н.Ж. Келіспеушілік пен қарама-қайшылық контекстіндегі жапон-корей қарым-қатынастарының тарихы.....</i>	142
<i>Руденко Е.И. Жаһандық оңтүстік азиялық шетжұрт: қалыптастыруы, сыныптамасы, маңыздылығы.....</i>	147
<i>Хаджиева Г.У. Дамушы мемлекеттердің әлеуметтік-экономикалық жаңаруын зерттеудің теориялық аспектілері.....</i>	155
<i>Мадалиева Ж.К. Мифология мәдениеттің тарихи серпінділігінде.....</i>	162

ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ЗЕРТТЕУЛЕРІ

<i>Муратбекова А.М. Қытай–Үндістан қарым-қатынастарындағы территориялық шиеленістер.....</i>	169
<i>Қоңырбай Ә.Р. Жаңа Жібек Жолының қалыптасуы: экономикалық потенциал мен Қазақстан үшін перспективалар.....</i>	176
<i>Бәтенова А.Ж. Саяси жаңару саясаты жүргізілген Жапония (1797–1900 жж.).....</i>	186
<i>Мукатова Ә. Сәйкестік зерттеу тұжырымдамасына шыққан көзқарас: тарихнама аспекті.....</i>	192
<i>Әубәкір А. Көне түрік ғұрыптық кешендері этносемантикасының кейбір қырлары.....</i>	196

* * *

<i>Сапарбаев Б.А., Көкенова А.Т., Әбілкасым А.Б. Инновациялық іс-әрекетті мемлекеттік қолдау – ғаламдастыру жағдайында ұлттық экономиканың тиімділігін арттыру факторы ретінде.....</i>	203
<i>Әбіқаева М. Қазақстан Республикасында энергетика келешегінің дамуы мен қуат үнемдеу әлеуеті.....</i>	207
<i>Алауханов Е.О. Отандық қылмысты зерттеулерінің дамыту жолдары. Жетістіктері және мәселелері.....</i>	211
<i>Альмурзаева Б.К., Кубиева В.А., Салиш С., Сагиева А.Т. «Білім беру сапасы»: негізгі тәсілдер және түсіндірмелер.....</i>	215
<i>Аюпова З.К., Құсайынов Д.Ө. Дүниетаным қалыптасуындағы дұрыс ойлаудың орны мен мәні жайлы.....</i>	220
<i>Досжан Р.К. Абай Құнанбаев шығармашылығындағы жастарды тәрбиелеудегі білім және еңбек идеясы.....</i>	227

<i>Егембердиева С.М., Абдраманова Г.Қ., Есмағұлова Н.Д.</i> Ықпалдасу шарттарындағы Қазақстан мен	
Польшаның әлеуметтік-экономикалық мәселелері.....	231
<i>Жанақова Н.Т.</i> Тың игеру науқаны және қазақ тілінің тағдыры.....	238
<i>Байбекова М.М., Анарбаев З.З.</i> Қазақстан Республикасындағы психологиялық қызметтің ролі.....	243
<i>Картаева Т.Е.</i> Шығыр қондырғысы және оның қолданыс аясы.....	247
<i>Көкенова А.Т., Ағмасова Г.С.</i> Әлеуметтік қорғау модельдерінің дамуындағы негізгі тенденциялар.....	255
<i>Нахытбекова Э.И.</i> Ағылшын тілі пәнін өту барысындағы жобалап оқыту әдісін қолданудың өзектілігі.....	260
<i>Ералин Қ., Қожамқұлова Б., Исаева Н.</i> Қыш өңдеу шебері Абай Рысбековтың этнодизайндық шығармашылығы.....	263
<i>Тебегенов Т.С.</i> Жүсіпбек Аймауытов пьесаларындағы әлеуметтік қайшылық шындығы.....	266
<i>Шамахова А.</i> Өмір шындығын бейнелеудегі көркемдік уақыт пен көркемдік қиял	
(Шыңғыс Айтматовтың «Жан пίδα» романы бойынша).....	274
<i>Көкенова А.Т., Ағмасова Г.С.</i> Инновациялық әлеуметті бағалаудың әдістемелік негіздері.....	279
<i>Тастанбекова К.Н., Шамұратова Н.Б., Бабажанова Ж.А., Төреқұлова Д.М., Жұманова Б.К.</i> Халықтың келейлік деңгейін қысқарту үшін бюджеттен бөлінген қаражатты жоспарлау мен игеру.....	286
<i>Ералин Қ., Қожамқұлова Б., Дәулет Г.</i> Зергер Қалмырза Тасовтың этнодизайндық шығармашылығындағы ұлттық дәстүрдің жалғастығы.....	295
<i>Тебегенов Т.С.</i> Жүсіпбек Аймауытовтың драматургиясы: классикалық дәстүр және суреткерлік дүниетаным сипаты.....	300
<i>Шамахова А.</i> Роман арқауындағы тарихи кезең шындығы (Шыңғыс Айтматовтың «Ғасырдан да ұзақ күн» романы бойынша).....	305
<i>Смағұлова Г.Н.</i> Құндылықтар әлеміндегі «сұлулық» концептісі.....	311
<i>Ауелгазина Т.К.</i> Мәңгілік ел идеясы – Қазақстандық патриотизмнің түпқазығы.....	317
<i>Шойбекова Ғ.Б.</i> Дыбыстар сәйкестігінің лексикалық құрамды толықтырудағы ролі.....	321
<i>Қабдылқызы А., Бұғыбаева Ж.</i> Туынды топонимдердің нөлдік жұрнақ арқылы жасалуы.....	325

СОДЕРЖАНИЕ

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ИСТОРИИ

<i>Дербисали А.Б.</i> Наши реликвии из Марокко и Испании.....	5
<i>Камалов А.К.</i> Миссия в Советскую Азию: вице-президент США Генри Уоллес в Сибири, Узбекистане и Казахстане (1944 г.).....	17
<i>Каримова Р.У.</i> Производство тканей в Восточном Туркестане: преемственность традиций.....	22
<i>Сугралинов М.М.</i> Хазарейцы Афганистана.....	28

ВОСТОЧНЫЕ ИСТОЧНИКИ И ИСТОРИОГРАФИЯ

<i>Сагандыкова Н.Ж.</i> Ахмед Йугнеки (Югнеки).....	38
<i>Тохтабаева Ш.Ж.</i> Творческое дыхание далеких эпох.....	47
<i>Батырхан Б.Ш., Токтарбекова Л.Н.</i> Мудрые изречения Фирдоуси в поэме «Шахнаме».....	56
<i>Ошан Ж.</i> О сохранившемся древнеисторическом документе.....	60
<i>Камбарбекова Г.А.</i> «Иншай Тахир Вахид» – как источник по истории Казахстана и Центральной Азии.....	67
<i>Молотова Э.М.</i> Сведения из исторических сочинений о Бурхан ад-дин Киличе.....	76
<i>Каримова З.К.</i> Казахско-дзунгарские взаимоотношения в XVIII веке в историческом сочинении «Ислам-наме» Моллы Абд аль-Алма.....	79

ЯЗЫКОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

<i>Молотова Г.М.</i> Индо-арабо-иранское влияние на уйгурский фольклор.....	85
<i>Юсупов Р.К.</i> Литературная среда Восточного Туркестана начала XX века.....	90
<i>Дюсенов Б.Д.</i> Этнолингвистическая характеристика терминов о человеке в словаре «Китаб ад-Дурра...».....	94
<i>Масимова Х.В.</i> Категория залога, времени и степени в письменных памятниках.....	99
<i>Баратова Ш.Б.</i> Особенности развития рифмы в современной казахской и уйгурской поэзии.....	106

СОВРЕМЕННАЯ ВОСТОКОВЕДНАЯ МЫСЛЬ

<i>Джалилов З.Г.</i> Хариджизм: к истории генезиса и развития радикального исламизма.....	111
<i>Мансурова А.С.</i> Религиозная толерантность и религиозный диалог в условиях глобализирующей реальности.....	117
<i>Байдаров Е.У.</i> Роль узбекской этнической группы в этносоциальном и этноконфессиональном разрезе казахстанского общества.....	126
<i>Дуйсен Г.М.</i> Перспективы сотрудничества в индустрии туризма и рекреации Центральной Азии и Индии: условия и ресурсы.....	135
<i>Шаймарданова Н.Ж.</i> Ретроспектива японо-корейских отношений в контексте существующих разногласий и противоречий.....	142
<i>Руденко Е.И.</i> Глобальная южно-азиатская диаспора: формирование, классификация, значение.....	147
<i>Хаджиева Г.У.</i> Теоретические аспекты исследования социально-экономической модернизации развивающихся стран.....	155
<i>Мадалиева Ж.К.</i> Мифология в исторической динамике культуры.....	162

ИССЛЕДОВАНИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ

<i>Муратбекова А.М.</i> Территориальный спор в китайско-индийских отношениях.....	169
<i>Конырбай А.Р.</i> Формирование Нового Шелкового Пути: экономический потенциал и перспективы для Казахстана.....	176
<i>Батенова А.Ж.</i> Политическая модернизация Японии (1797–1912 гг.).....	186
<i>Мукатова А.М.</i> Примордиалистский подход в изучении концепта идентичности: историографический аспект.....	192
<i>Аубакир А.</i> Некоторые аспекты этносемантики в древнетюркской традиции.....	196

* * *

<i>Сапарбаев Б.А., Кокенова А.Т., Абилкасым А.Б.</i> Государственная поддержка инновационной деятельности как фактор роста эффективности национальной экономики в условиях глобализации.....	203
<i>Абикаева М.</i> Перспективы развития энергетики и потенциал энергосбережения в Республике Казахстан.....	207
<i>Алауханов Е.О.</i> Пути развития отечественной криминологии. Достижения и проблемы.....	211
<i>Альмурзаева Б.К., Кубиева В.А., Салиш С., Сагиева А.Т.</i> «Качество образования»: основные подходы и трактовки.....	215
<i>Аюпова З.К., Кусаинов Д.У.</i> О месте и роли здравого смысла в становлении мировоззрения.....	220
<i>Досжан Р.К.</i> Идеи знания и труда в творчестве Абая Кунанбаева в воспитании молодежи.....	227
<i>Егембердиева С.М., Абдраманова Г.К., Есмагулова Н.Д.</i> Социально-экономические проблемы Казахстана и Польши в условиях интеграции.....	231

<i>Жанакова Н.Т.</i> Освоение целины и судьба казахского языка.....	238
<i>Байбекова М.М., Анарбаев З.З.</i> Роль психологической службы в Республике Казахстан.....	243
<i>Картаева Т.Е.</i> Чигирь – водоподъемное устройство и его объект использования.....	247
<i>Кокенова А.Т., Агмасова Г.С.</i> Основные направления развития моделей социальной защиты.....	254
<i>Нахытбекова Э.И.</i> Актуальность использования проектных методов обучения на уроках английского языка.....	260
<i>Ералин К., Кожамкулова Б., Исаева Н.</i> Этнодизайнерское творчество мастера по керамике Абая Рысбекова.....	163
<i>Тебегенов Т.С.</i> Социальные противоречия в пьесах Жусипбека Аймауытова.....	266
<i>Шамахова А.</i> Жизненная правда на примерах красочного изображения времени и фантазий (по роману Чингиза Айтматова «Плаха»).....	274
<i>Кокенова А.Т., Агмасова Г.С.</i> Методические основы оценки инновационного потенциала.....	279
<i>Тастанбекова К.Н., Шамуратова Н.Б., Бабажанова Ж.А., Турекулова Д.М., Жуманова Б.К.</i> Планирование и освоение бюджетных средств, выделенных на сокращение уровня бедности населения.....	286
<i>Ералин К., Кожамкулова Б., Даулет Г.</i> Приемственность национальных традиций в этнодизайнерском творчестве ювелира Калмырзы Тасова.....	295
<i>Тебегенов Т.С.</i> Драматургия Жусипбека Аймауытова: классические традиции и художественное мировоззрение.....	300
<i>Шамахова А.</i> Историческая правда в сюжете романа (по роману Чингиза Айтматова «И дольше века длится день»).....	305
<i>Смагулова Г.Н.</i> Особенности фразеологической репрезентации концепта «красота» в казахском языке.....	311
<i>Ауелгазина Т.К.</i> Идея Мәңгілік ел – как основа казахстанского патриотизма.....	317
<i>Шойбекова Г.Б.</i> Роль чередования звуков в пополнении лексического состава.....	321
<i>Кабдылқызы А., Бугыбаева Ж.</i> Образование производных топонимов с помощью нулевого аффикса.....	325

CONTENTS

TOPICAL ISSUES OF HISTORY

<i>Derbisali Abdsattar</i> . Our relics from Morocco and Spain.....	5
<i>Kamalov A.K.</i> Mission to the Soviet Asia: the Vice President of the United States Henry Wallace in Siberia, Uzbekistan and Kazakhstan (1944).....	17
<i>Karimova Risalat</i> . Production of fabrics in the East Turkestan: the continuity of traditions.....	22
<i>Sugralinov Marlen</i> . Hazaras of Afghanistan.....	28

EAST SOURCE STUDY

<i>Sagandykova Nagima</i> . Ahmed Yugneki (Yugneki).....	38
<i>Tokhtabayeva Shayzada</i> . Creative breath of far eras.....	47
<i>Batyrkhan B.Sh., Toktarbekova Laura</i> . The Wise Sayings of Firdausi in «Shahname» Poem.....	56
<i>Oshan Zhanimkhan</i> . About the remained drevneistoricheskyy document.....	60
<i>Kambarbekova Gallia</i> . «Insha Tahir Waheed» – as a source on the history of Kazakhstan and Central Asia.....	67
<i>Molotova Elvira</i> . Data from historical compositions about Burkhan a hell dynes Kilich.....	76
<i>Karimova Zulfiyam</i> . Kazakh джунгарские relationship in the XVIII century in historical composition of "Islam-name" Malls Abd al-Alma.....	79

LINGUISTICS AND LITERARY CRITICISM

<i>Molotova Gulbahrem</i> . Indo-Arab-Iranian influence on the Uigur folklore.....	85
<i>Yusupov Rakhimzhan</i> . Literary environment of Eastern Turkistan in the beginning of the XX century.....	90
<i>Dyusenov Bagdat</i> . Etnolingvisticheskaya the characteristic of terms about the person in the dictionary "Kitab ad-Durra...".....	94
<i>Masimova Halminam</i> . Category of mortgage, to time and degree in writing monuments.....	99
<i>Baratova Shairyam</i> . Features of development of a rhyme in modern Kazakh and Uigur poetry.....	106

THE MODERN EAST THOUGHT

<i>Jalilov Zaur</i> . Haridzhizm: the history of genesis and development of radical islamizm.....	111
<i>Mansurova Asseli</i> . Religious tolerance and religious dialogue in the conditions of the globalizing reality.....	117
<i>Baydarov Erkin</i> . The role of the Uzbek ethnic group in the ethno-social and ethno-confessional context of Kazakhstan's society.....	123
<i>Duisen M. Galymzhan</i> . Prospects for Cooperation in the Travel and Tourism Industry of Central Asia and India: Conditions and Resources.....	135
<i>Shaimardanova Nazigul</i> . Retrospective of Japanese-Korean Relations in the Context of Differences and Contradictions.....	142
<i>Yelena I. Rudenko</i> . Worldwide South Asian Diaspora: Emergence, Classification, Significance.....	147
<i>Khadzhiyeva Gulzhahan</i> . Theoretical aspects of research on socio-economic modernization of developing countries.....	155
<i>Madaliyeva Zhanyl</i> . Mythology in historical dynamics of culture.....	162

YOUNG SCHOLARS RESEARCHES

<i>Muratbekova Albina</i> . Territorial disputes in the China-India relations.....	169
<i>Adilet R. Konirbay</i> . The formation of New Silk Road: economic potential and perspectives for Kazakhstan.....	176
<i>Batenova Alua</i> . Political modernization of Japan (1797–1912).....	186
<i>Mukatova Aliya</i> . Primordial approach to the study of the concept of identity: historiographical aspect.....	192
<i>Armand Aubaquir</i> . Some aspects of ethnosemantics in drevnetyurksky tradition.....	196

* * *

<i>Saparbaev B.A., Kokenova A.T., Abilkasym A.B.</i> State support of innovative activity – as factor of growth of efficiency of national economy in the conditions of globalization.....	203
<i>Abikayeva M.</i> Prospects of development of energy and potential of energy-savings in Republic of Kazakhstan.....	207
<i>Alaukhanov E.O.</i> The way of development of criminology. Achievements and challenges.....	211
<i>Almurzayeva B.K., Kubiyeva V.A., Salish S., Sagiyeva A.T.</i> «Quality of education»: basic approaches and interpretations.....	215
<i>Ayupova Z.K., Kussainov D.U.</i> About the place and role of the common sense in the formation of outlook.....	220
<i>Doszhan R.K.</i> The ideas of knowledge and work for youth education in the oeuvre of Abay Kunanbaev.....	227
<i>Yegemberdieva S.M., Abdramanova G.K., Yesmagulova N.D.</i> Social and economic problems of Kazakhstan and Poland in integration conditions.....	231
<i>Zhanakova N.T.</i> Mastering of virgin soil and fate of Kazakh.....	238

<i>Baybekova M.M., Anarbayev Z.Z.</i> A role of psychological service in the Republic of Kazakhstan.....	243
<i>Kartayeva T.Ye.</i> Chyhir – water-lifting device and its use of the object.....	247
<i>Kokenova A.T., Agmasova G.S.</i> Main directions of development of models of social protection.....	254
<i>Nakhypbekova E.</i> Relevance of using project methods at the English lessons.....	260
<i>Yeralin K., Kozhamkulova B., Isaeva N.</i> Ethnodesigner art of ceramic master Abai Rysbekov.....	263
<i>Tebegeenov T.S.</i> Social contradictions in the plays of Zhusipbek Aymaulytov.....	266
<i>Shamakhova A.</i> A true example of colorful images and fantasies (based on the novel of Chingiz Aitmatov "Block").....	274
<i>Kokenova A.T., Agmasova G.S.</i> Methodical bases of the assessment of innovative potential.....	279
<i>Tastanbekova K.N., Shamuratova N.B., Babazhanova Zh.A., Turekulova D.M., Zhumanova B.K.</i> Planning and mastering of budgetary funds allocated on reduction of poverty level of the population.....	286
<i>Yeralin K., Kozhamkulova B., Daulet G.</i> Succession of national traditions in the ethnodesign art of jeweler Kalmyrza Tasov.....	295
<i>Tebegeenov T.S.</i> Dramaturgy of Zhusipbek Fymaulytov: classic traditions and artistic outlook.....	300
<i>Shamakhova A.</i> Historical truth in the plot of the novel (based on the novel by Chingiz Aitmatov "Day lasts more than a hundred").....	305
<i>Smagulova G.N.</i> Features frazeologičeskoj representation of the concept of "beauty" in Kazakh language.....	311
<i>Auelgazina T.K.</i> the idea of the eternal people - as the basis of the Kazakhstan patriotism.....	317
<i>Shoibekova G.</i> The role of changing voices in enlarge of lexical composition.....	321
<i>Kabdylkzy A., Bugybaikyzy Zh.</i> The formation of derivative toponyms by using zero affixation.....	325

**PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE
IN THE JOURNALS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN**

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www.nauka-nanrk.kz

social-human.kz

Редактор *М. С. Ахметова*

Верстка на компьютере *Д. Н. Калкабековой*

Подписано в печать 04.02.2015.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать – ризограф.

21 п.л. Тираж 2000. Заказ 1.